

УДК[378.096:39](477.83-25)(091)

**КОНЦЕПТ “ГЕНЕАЛОГІЯ ПІДРОЗДІЛУ” ЯК СКЛАДОВА
ПРОБЛЕМНО-ХРОНОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ ДО
ВИСВІТЛЕННЯ ІСТОРІЇ ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
(НА ПРИКЛАДІ КАФЕДРИ ЕТНОЛОГІЇ)****Роман ТАРНАВСЬКИЙ**Львівський національний університет імені Івана Франка
кафедра етнології
вул. Університетська, 1, 79000, Львів, Україна
e-mail: avtor.RT@gmail.com

У пропонованій студії, на прикладі історії кафедри етнології Львівського університету, розглянуто авторський концепт “генеалогія підрозділу”, який може бути застосований під час дослідження історії інших університетських підрозділів, а також історії академічних інституцій. Автор переконує, що найбільш доцільним під час створення нарративу історії Львівського університету чи його окремих підрозділів є не хронологічний, а проблемно-хронологічний підхід, однією з важливих складових якого є створення “генеалогічного дерева”. Саме воно має стати основою для подальшого висвітлення особливостей розвитку навчальної та наукової сфер, позаяк дає можливість оптимально укласти значний за обсягом фактичний матеріал.

Ключові слова: Львівський університет, кафедра етнології, Етнологічний інститут, Станіслав Цішевський, Адам Фішер, Ян Чекановський, Філарет Колесса, Степан Макачук.

Історія розвитку етнологічних студій у Львівському університеті цікава з багатьох причин. *По-перше*, народознавчі підрозділи Львівського університету в ХХ – на початку ХХІ ст. стали основою формування декількох потужних наукових шкіл і напрямів. *По-друге*, серед працівників кафедр етнологічного напрямку першої половини ХХ ст. були і всесвітньо відомі вчені, і практично незнані серед дослідників науковці, праці яких (збережені у рукописах) не втратили своєї актуальності¹. *По-третє*, впродовж ХХ ст. народознавство було тією ділянкою, на якій яскраво відбилися всі негативи втручання політики в

¹ Значна кількість біографій народознавців Львівського університету висвітлена у багатотомній колективній праці *Etnografowie i ludoznawcy polscy: sylwetki, szkice biograficzne*: t. 1, pod red. Ewy Fryś-Pietraszkowej, Anny Kowalskiej-Lewickiej, Anny Spiss (Kraków: Wydawnictwo Naukowe DWN, Oddział Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego w Krakowie, 2002; t. 2, pod red. Ewy Fryś-Pietraszkowej i Anny Spiss (Kraków, Wrocław: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Oddział Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego w Krakowie, 2007); t. 3, pod red. Anny Spiss i Zofii Szromby-Rysowej (Wrocław, Kraków: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Oddział Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego w Krakowie, 2010; t. 4, pod red. Anny Spiss i Jana Święcha (Wrocław: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, 2014), а також у статтях львівської дослідниці Тамари Пацай: Тамара Пацай, “Діяльність Болеслава Росінського на кафедрі антропології університету Яна Казимира,” *Етнічна історія народів Європи* 43 (2014): 15–20; Тамара Пацай, “Театральні рецензії Адама Фішера: на основі матеріалів газети “Wiek nowy,”” *Етнічна історія народів Європи* 46 (2015): 109–115, та ін.

наукову сферу². Проте низка аспектів, важливих з огляду комплексного висвітлення розвитку етнології у Львівському університеті, досі залишаються недостатньо розробленими.

У пропонованій студії, на прикладі історії кафедри етнології, ми хочемо зупинитися на авторському концепті “генеалогія підрозділу”, що може стати своєрідною матрицею для наративів про інші кафедри та наукові інститути Львівського університету, – передбачає чітку схему розвитку кафедри (чи іншого підрозділу) в часовому зрізі – своєрідне “генеалогічне дерево”. У подальшому саме воно буде основою для впорядкування фактичного матеріалу.

В історії кафедри етнології можна виділити чотири великі періоди: 1) розвиток народознавства у Львівському університеті до створення першої кафедри етнології (друга половина XVII – початок XX ст.); 2) діяльність кафедр та закладів (інститутів) етнологічного напрямку (1910–1940-і роки); 3) наукова праця етнологів Львівського університету у структурах Академії наук України (середина – друга половина XX ст.); 4) відновлення кафедри етнології в університеті та її діяльність на сучасному етапі (кінець XX–XXI ст.).

Початковий період історії народознавства у Львівському університеті можна поділити на декілька етапів: наявність певних народознавчих аспектів у лекційних курсах і практичних заняттях з історії, географії, філологічних дисциплін, які проводили викладачі-єзуїти (від другої половини XVII ст.); праці професорів Львівського університету (Бальтазара Акé (Гакета), Йозефа Рорера та Карла Гюттнера), які викладали на кафедрах медичного, юридичного, філософського факультетів, принагідно цікавлячись народознавчою проблематикою (від кінця XVIII ст.); народознавчі праці студентів університету, зокрема, Маркіяна Шашкевича, Івана Вагилевича та Якова Головацького (від початку XIX ст.); лекційні курси та наукові розвідки викладачів Львівського університету (Франца Гатчера, Ізидора Шараневича, Омеляна Огоновського, Бенедикта Дибовського), присвячені етнологічній, фольклористичній чи антропологічній проблематиці (від середини – другої половини XIX ст.); спроби заснувати в університеті перші народознавчі кафедри під керівництвом Івана Франка (1895) та Федора Вовка (перша половина 1900-х років)³.

² Роман Кирчів, “Українська тема в народознавчій парадигмі Адама Фішера,” *Студії з українсько-польського етнокультурного пограниччя* (Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2013), 363–391; Olga Linkiewicz, “Etnopolityka. Rozwój lwowskiej etnologii a polityka państwa w międzywojennej Polsce,” *Polska i ukraińska etnologia dzisiaj. Kontynuacje i perspektywy* (Lwów, 24–27 września 2015): *abstrakty* (Wrocław, Lwów, 2015), 15; Maria Rhode, “Wissenschaft in Zeiten des Krieges: die Lemberger Anthropologie 1939–1944,” *Göttingen, Forschungskolloquium zur Neueren und Neuesten, Geschichte Osteuropas und Forschungskolloquium Neuere Geschichte, 2017*, erhältlich am 10. Oktober 2018, <http://www.uni-goettingen.de/de/128925.html>; Марія Роде, “Від Габсбурзької монархії до епохи діаметрально протилежних полюсів. Фізична антропологія у Львівському університеті у 1913–1944 рр.,” *Центр міської історії Центрально-Східної Європи*, 2017, доступно 10 жовтня 2018 року, <https://www.lvivcenter.org/uk/chronicle/news/2560-17-10-12-maria-rhode>.

³ Детальніше див.: Роман Тарнавський, “Тенденції розвитку народознавства у Львівському університеті у другій половині XVII – на початку XX століття,” *Народна творчість та*

На розвиток народознавства у Львівському університеті безпосередній вплив мали зміни інтелектуальних парадигм (просвітництво–романтизм–позитивізм), які впродовж кінця XVII–XIX ст. відбувалися в Європі, а також тенденції в інтелектуальному середовищі Львова (рух за створення наукових товариств і зацікавлення дописемним періодом історії). У їхньому контексті з ініціативи професорів Львівського університету заснували Народознавче товариство у Львові (1895) та Етнографічну комісію Наукового товариства імені Шевченка у Львові (1898), а також їхні друковані органи: відповідно – видання “Lud” та “Етнографічний збірник” і “Матеріяли до українсько-руської етнології” (“Матеріяли до української етнології”)⁴. Це дозволило перетворити Львів на один із найпотужніших народознавчих центрів Центральної та Східної Європи й створило сприятливі умови, щоб заснувати у Львівському університеті на початку XX ст. окрему кафедру етнології.

Безпосередню “генеалогію” кафедри етнології варто розглядати за такою схемою: кафедра етнології (1910–1912 рр., завідувач Станіслав Цішевський) – кафедра антропології та етнології (від 1936 р. – кафедра антропології) (у 1913–1941 рр. нею керував Ян Чекановський, у 1944 р. – Болеслав Росінський) – кафедра етнології (1924–1939 рр., завідувач Адам Фішер) – кафедра фольклору й етнографії (1939–1947 рр., завідувач Філарет Колесса, а після його смерті – Михайло Скорик) – кафедра історії та етнографії України (1989–1995, завідувач Степан Макарчук) – кафедра етнології (від 1995 р., завідувач С. Макарчук, а від 2001 р. – Роман Сілецький). При кафедрі антропології та етнології Я. Чекановського та кафедрі етнології А. Фішера діяли й окремі наукові підрозділи – відповідно Антропологічно-етнологічний та Етнологічний заклади (інститути). Складовими історії кафедри етнології Львівського університету необхідно вважати й кафедри народознавчого напрямку в структурі українських університетських курсів та Українського університету у Львові (1919–1925/27): кафедру української усної словесности (завідувач Філарет Колесса) і кафедру зоології та антропології (завідувач Іван Раковський)⁵. Зазначимо також, що згідно з деякими джерелами, кафедра антропології Львівського університету не була

етнологія 4 (2015): 76–85; Роман Кирчів, *Етнографічно-фольклористична діяльність “Руської трійці”* (Львів: Ін-т народозн. НАН України, 2011); Бальтазар Гакет, “Нові природничо-політичні подорожі в 1788–1795 рр. через Дакські та Сарматські або ж Північні Карпати. Ч. III. Нюрнберг, 1794. [Фрагменти]”, пер. з нім. Уляни Іваночко, *Бальтазар Гакет і Україна: статті і матеріали, авт.-упор. Марія Вальо* (Львів: Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника НАН України, 1997), 30–36; Михайло Возняк, “Недопущання Івана Франка до доцентури у Львівському університеті,” *Іван Франко. Статті і матеріали* 1 (1948): 43–63; Кирило Студинський, “Матеріяли до життєпису Федора Вовка. Листування Федора Вовка з Ол. Барвінським (в рр. 1891 і 1900–3),” *Записки Наукового товариства імені Шевченка* 150 (1929): 405–427.

⁴ Михайло Глушко, “Етнологія у Львові,” *Енциклопедія Львова, т. 2*, ред. Андрій Козицький (Львів: Літопис, 2008), 244–250.

⁵ Детальніше див.: Роман Тарнавський, *Кафедра етнології Львівського університету. Класичний період (1910–1947)* (Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016).

ліквідована 1944 р., а існувала принаймні до 1947 р. як кафедра анатомії і антропології⁶. Проте ця інформація ще потребує верифікації архівними матеріалами. Так, Б. Росінський у своїй автобіографії від 1 лютого 1945 р. стверджував, що кафедру антропології перетворили на антропологічний відділ Зоологічного музею, де він виконував обов'язки старшого працівника⁷.

У цьому контексті наголосимо: складаючи “генеалогічне дерево” підрозділу необхідно використовувати інформацію вийнятоково з офіційних джерел (передусім наказів про створення, реорганізацію та ліквідацію того чи того підрозділу). Адже в автобіографіях учених, інших мемуарних джерелах назви та датування підрозділів часто зазначені неточно, що згодом стає причиною викривлення інформації в наукових працях. Так, наприклад, натрапляємо на “Інститут етнографії Університету Яна Казимира” (замість Етнологічного закладу / інституту)⁸, на “кафедру фольклору і етнології” (замість кафедри фольклору й етнографії)⁹, а в історичній довідці про кафедру історії та етнографії України, підготованій 1994 р., зазначено, що кафедру історії УРСР перейменовано на кафедру історії та етнографії України в 1991 р. (замість 1989 р.)¹⁰.

Як уже зазначалося, між частинами “генеалогічного дерева” кафедри етнології Львівського університету існувала безпосередня тяглість, що ґрунтується на зв'язку “вчитель – учень”. Так, після відкриття в Цісарсько-королівському університеті імені цесаря Франца I у Львові кафедри етнології, яку очолив професор С. Цішевський, до навчального процесу впроваджено етнографічний конверсаторій під його керівництвом. Ці заняття відвідували студенти різних спеціальностей, зокрема, в 1910/1911 навчальному році – студент-романіст А. Фішер, майбутній завідувач кафедри етнології Університету Яна Казимира у Львові та засновник Львівської етнологічної школи¹¹.

Серед вихованців А. Фішера були Роман Гарасимчук (розпочав навчання на гуманітарному факультеті в середині 1920-х років, а 1935 р. отримав ступінь

⁶ *Львівський державний університет імені Ів. Франка*, ред. Р. Волков (Львів: ЛДУ, 1947), 15.

⁷ Архів Львівського національного університету імені Івана Франка (далі – Архів ЛНУ імені Івана Франка), ф. Р-119, оп. 1 о/с, спр. 1242: Особова справа Росінського Болеслава, арк. 6 зв.

⁸ Olga Goldberg-Mulkiewicz, “Giza (Gizela) Frenkel (Frankel, Fränklowa, Fraenklowa) (1895–1984),” *Etnografowie i ludoznawcy polscy: sylwetki, szkice biograficzne, t. 1*, pod red. Ewy Fryś-Pietraszkowej, Anny Kowalskiej-Lewickiej, Anny Spiss (Kraków: Wydawnictwo Naukowe DWN, Oddział Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego w Krakowie, 2002), 104.

⁹ Філарет Колесса, “Возобновление работы по украинской этнографии и фольклористике в Западных областях УССР,” *Філарет Колесса, Обнова української етнографії й фольклористики на західних областях УРСР. Листування Ф. Колесси й М. Азадовського, упорядк., підг. тексту, передм., комент., додатки, покажч. Ірини Коваль-Фучило* (Київ: Логос, 2011), 49.

¹⁰ Фонди Музею історії Львівського національного університету імені Івана Франка (далі – Фонди Музею історії ЛНУ імені Івана Франка), Кафедра історії та етнографії України (історична довідка). Підготував О. К. Мазур в 1994 р. (ксерокопія з оригіналу документа), арк. 6.

¹¹ *C. K. Uniwersytet im. cesarza Franciszka I we Lwowie. Program wykładów* (далі – SKUFL PW) *w półroczu letnim 1910/1911* (Lwów: I Związkowa drukarnia, 1911), 17; Фонди Музею історії ЛНУ імені Івана Франка, Залікова книжка (“Index Lectionum”) студента Львівського університету Адама Фішера (оригінал документа), арк. 33.

магістра етнографії та етнології), Катерина Матейко (навчалася на гуманітарному факультеті впродовж 1932–1937 рр.). Професор дуже цінував наукові здібності цих студентів і навіть домігся призначення їм стипендій (у міжвоєнний період їх отримували одиниці)¹². Тож становлення двох провідних українських учених-народознавців відбулося під впливом А. Фішера, а також членів НТШ у Львові, в тім числі Ф. Колесси. Натомість саме Р. Гарасимчук та К. Матейко були серед визначальних постатей, які сформували як етнологів С. Макарчука, майбутнього ініціатора відновлення у Львівському університеті кафедри етнології: в 1959–1965 рр. він працював із Р. Гарасимчуком та К. Матейко в Українському державному музеї етнографії та художнього промислу АН УРСР¹³.

У 1982 р. на основі згаданого музею створили Львівське відділення Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського АН УРСР (від 1992 р. – Інститут народознавства НАН України), яке в історії кафедри етнології Львівського університету забезпечує “пунктирну тяглисть” (за тією ж схемою “вчитель – учень”) між 1940-ми та кінця 1980-х – 1990-ми роками. Водночас засвідчено, що для “генеалогії” підрозділу важливим є не так його безпосереднє неперервне існування, як наявність наукового середовища – колективу вчених, які продовжують попередні традиції. Зокрема з викладачів сучасної кафедри етнології Львівського національного університету імені Івана Франка професори Михайло Глушко, Роман Сілецький та доцент Володимир Галайчук працювали у згаданих академічних установах¹⁴.

Отже, на основі викладеного матеріалу, можна зробити такі висновки.

Осердям історії народознавства у Львівському університеті є історія кафедри етнології, через низку причин (серед них, зокрема те, що кафедри етнологічного спрямування Львівського університету мали тісні зв'язки із ширшим науковим середовищем (передусім Народознавчим товариством у Львові та Науковим товариством імені Шевченка у Львові, академічними структурами), які сприяли взаємовпливам) важлива, щоб вдосконалювати методологія студій університетської освіти і науки загалом (передусім тієї форми її текстових наративів, яка присвячена історії окремих напрямів). Так, історія кафедри

¹² Архів ЛНУ імені Івана Франка: ф. Р-119, оп.1 о/с, спр. 4276: Особова справа Гарасимчука Романа, арк. 5; Катерина Матейко, “Автобіографія,” *Народознавчі зошити* 6 (2000): 1112–1113; Христина Маковецька, “Той, хто “працював з серцем”,” *Народознавчі зошити* 6 (2000): 1118.

¹³ Детальніше див.: Степан Макарчук, *Побачене, почуте, пережите: мемуарні мініатюри* (Київ: Атіка, 2015), 141–165.

¹⁴ Роман Гарнавський, “Глушко Михайло Степанович,” *Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка, т. 1*, голова Видавничої ради Іван Вакарчук (Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011), 351–352; Володимир Галайчук, “Сілецький Роман Броніславович,” *Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка, т. 2*, голова Видавничої ради Іван Вакарчук (Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014), 428; Роман Сілецький, “Галайчук Володимир Васильович,” *Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка, т. 1*, голова Видавничої ради Іван Вакарчук (Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011), 318.

етнології від заснування в 1910 р. до сьогодні засвідчує безпосередню тяглість за схемою “вчитель – учень” та має тривалу перерву в діяльності як підрозділу, з перетіканням традицій етнологічних студій від Львівського університету до структур Академії наук України з наступним “ефектом бумеранга” та взаємопідсиленням кадрами.

**CONCEPT “GENEALOGY OF THE UNIT” AS A COMPOSITION
OF PROBLEM-CHRONOLOGICAL APPROACH TO COVERING
OF THE HISTORY OF LVIV UNIVERSITY
(ON THE EXAMPLE OF THE DEPARTMENT OF ETHNOLOGY)**

Roman TARNAVSKYI

Ivan Franko National University of Lviv
Chair of Ethnology
1 Universytetska str., 79000, Lviv, Ukraine
e-mail: avtor.RT@gmail.com

The history of the development of ethnological studies at Lviv University is interesting for many reasons. Firstly, the ethnographic units of Lviv University in the 20th – early 21st centuries became the basis for the formation of several powerful scientific schools. Secondly, among the employees of the Department of Ethnology of the first half of the 20th century were both world-renowned scientists and scientists, unknown among researchers. Thirdly, during the 20th century ethnology was the area where all negatives of policy interference in the scientific field were clearly reflected.

In historiography, the prosopographic aspect of the history of ethnology at Lviv University is best revealed (the life and scientific activity of famous scientists are analyzed). Researchers also emphasize the link between science and politics, based on the ethnological and anthropological studies of the first half of the 20th century. Instead, a number of aspects that are important in view of the comprehensive coverage of the development of ethnology at Lviv University remain underdeveloped.

The proposed article describes the author’s concept of “genealogy of unit”. This concept is to create a clear scheme for the development of the department (or other unit) in a time slice – a kind of “genealogical tree”. It can become a kind of matrix for narratives about other departments and research institutes of Lviv University.

The author concludes that the history of the Department of Ethnology is at the heart of the history of ethnology at Lviv University, for a number of reasons important for improving the methodology of university education and science studies in general (above all the form of its textual narratives that focuses on the history of particular directions). Among these reasons are the fact that the departments of ethnology in Lviv University had close links with the broader scientific environment, most notably the Ethnographic Society in Lviv, the Shevchenko Scientific Society in Lviv, and academic structures. Thus, the history of the Department of Ethnology from its foundation in 1910 to the present day attests to the direct gravity of the “teacher – student” scheme and has a long break in activities as a unit, with the flow of traditions of ethnological studies from the Lviv University to the structures of the Academy of Sciences of Ukraine.

Keywords: Lviv University, Department of Ethnology, Ethnological institute, Stanisław Ciszewski, Adam Fischer, Jan Czekanowski, Filaret Kolessa, Stepan Makarchuk.

REFERENCES

- C. K. *Uniwersytet im. cesarza Franciszka I we Lwowie. Program wykładów w półroczu letniem 1910/1911*, (Lwów: I Związkowa drukarnia, 1911). (in Polish).
- Etnografowie i ludoznawcy polscy: sylwetki, szkice biograficzne, t. 1*. Pod red. Ewy Fryś-Pietraszkowej, Anny Kowalskiej-Lewickiej, Anny Spiss, (Kraków: Wydawnictwo Naukowe DWN, Oddział Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego w Krakowie, 2002). (in Polish).
- Etnografowie i ludoznawcy polscy: sylwetki, szkice biograficzne, t. 2*. Pod red. Ewy Fryś-Pietraszkowej i Anny Spiss, (Kraków, Wrocław: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Oddział Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego w Krakowie, 2007). (in Polish).
- Etnografowie i ludoznawcy polscy: sylwetki, szkice biograficzne, t. 3*. Pod red. Anny Spiss i Zofii Szromby-Rysowej, (Wrocław, Kraków: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Oddział Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego w Krakowie, 2010). (in Polish).
- Etnografowie i ludoznawcy polscy: sylwetki, szkice biograficzne, t. 4*. Pod red. Anny Spiss i Jana Świącha, (Wrocław: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, 2014). (in Polish).
- Goldberg-Mulkiewicz, Olga. "Giza (Gizela) Frenkel (Frankel, Fränklowa, Fraenklowa) (1895–1984)." *Etnografowie i ludoznawcy polscy: sylwetki, szkice biograficzne, t. 1*. Pod red. Ewy Fryś-Pietraszkowej, Anny Kowalskiej-Lewickiej, Anny Spiss, (Kraków: Wydawnictwo Naukowe DWN, Oddział Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego w Krakowie, 2002), 104–105. (in Polish).
- Haket, Baltazar. "Novi pryrodnycho-politychni podorozhi v 1788–1795 rr. cherez Dakski ta Sarmatski abo zh Pivnichni Karpaty. Ch. III. Niurnberg, 1794. [Frahmenty]". Per. z nim. Uliany Ivanochko. *Baltazar Haket i Ukraina: statii i materialy*. Avt.-upor. Mariya Valo, (Lviv: Lviv. nauk. b-ka im. V. Stefanyka NAN Ukrainy, 1997), 30–36. (in Ukrainian).
- Halaichuk, Volodymyr. "Siletskyi Roman Bronislavovych." *Encyclopedia. Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka, t. 2*. Holova Vydavnychoi rady Ivan Vakarchuk, (Lviv: LNU imeni Ivana Franka, 2014), 428. (in Ukrainian).
- Hlushko, Mykhaylo. "Etnolohiya u Lvovi." *Entsyklopediia Lvova, t. 2*. Red. Andrii Kozytskyi, (Lviv: Litopys, 2008), 244–250. (in Ukrainian).
- Kafedra istoriyi ta etnografii Ukrainy (istorychna dovidka). Pidhotuvav O. K. Mazur v 1994 r. (kserokopiiia z oryhyalnu dokumenta). Fondy Muzeiu istorii Lvivskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Franka. (in Ukrainian).
- Kolessa, Filaret. "Vozobnovlenye raboty po ukraynskoi etnografii y folklorystyke v Zapadnykh oblastiakh USSR." *Filaret Kolessa, Obnova ukraïnskoi etnografii y folklorystyky na zakhidnykh oblastiakh URSR. Lystuvannia F. Kolessy y M. Azadovskoho*. Uporiadk., pidh. tekstu, peredm., koment., dodatky, pokazhch. Iryny Koval-Fuchylo, (Kyiv: Lohos, 2011), 33–58. (in Ukrainian).
- Kyrchiv, Roman. "Ukrainska tema v narodoznavchii paradyhmi Adama Fishera." *Studii z ukraïnsko-polskoho etnokulturnoho pohranychchia*, (Lviv: LNU imeni Ivana Franka, 2013), 363–391. [in Ukrainian].
- Kyrchiv, Roman. *Etnografichno-folklorystychna diyalnist "Ruskoï Triytsi"*, (Lviv: In-t narodozn. NAN Ukrainy, 2011). (in Ukrainian).
- Linkiewicz, Olga. "Etnopolityka. Rozwój lwowskiej etnologii a polityka państwa w międzywojennej Polsce." *Polska i ukraińska etnologia dzisiaj. Kontynuacje i perspektywy (Lwów, 24–27 września 2015): abstrakty*, (Wrocław, Lwów, 2015), 15. (in Polish).
- Lvivskiy derzhavnyi universytet imeni Iv. Franka*. Red. Roman Volkov, (Lviv: LDU, 1947). (in Ukrainian).

- Makarchuk, Stepan. *Pobachene, pochute, perezhyte: memuarni miniatiury*, (Kyiv: Atika, 2015), 141–165. (in Ukrainian).
- Makovetska, Khrystyna. “Toi, khto “pratsiuvav z sertsem”.” *Narodoznavchi zoshyty* 6 (2000), 1117–1127. (in Ukrainian).
- Mateiko, Kateryna. “Avtobiohrafiiia.” *Narodoznavchi zoshyty* 6 (2000), 1112–1113. (in Ukrainian).
- Osobova sprava Harasymchuka Romana, Arkhiv Lvivskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Franka. Fond R-119, opys 1 o/s, spr. 4276. (in Ukrainian).
- Osobova sprava Rosinskoho Boleslava, Arkhiv Lvivskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Franka. Fond R-119, opys 1 o/s, sprava 1242. [in Ukrainian].
- Patsai, Tamara. “Diyalnist Boleslava Rosinskoho na kafedri antropolohiyi universytetu Yana Kazymyra.” *Etnichna istoriya narodiv Yevropy* 43 (2014), 15–20. (in Ukrainian).
- Patsai, Tamara. “Teatralni retsenzii Adama Fishera: na osnovi materialiv hazety “Wiek nowy”.” *Etnichna istoriya narodiv Yevropy* 46 (2015), 109–115. (in Ukrainian).
- Rhode, Maria. “Wissenschaft in Zeiten des Krieges: die Lemberger Anthropologie 1939–1944.” *Göttingen, Forschungskolloquium zur Neueren und Neuesten, Geschichte Osteuropas und Forschungskolloquium Neuere Geschichte, 2017*. Erhältlich am 10. Oktober 2018. <http://www.uni-goettingen.de/de/128925.html>. (in German).
- Rode, Mariia. “Vid Habsburzkoi monarkhii do epokhy diametralno protylezhnykh poliusiv. Fizychna antropolohiya u Lvivskomu universyteti u 1913–1944 rr.” *Tsentr miskoi istorii Tsentralno-Skhidnoi Yevropy, 2017*. Dostupno 10 zhovtnia 2018 roku. <https://www.lvivcenter.org/uk/chronicle/news/2560-17-10-12-maria-rhode>. (in Ukrainian).
- Siletskyi, Roman. “Halaichuk Volodymyr Vasylovych.” *Encyclopedia. Lvivskiyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka, t. 1*. Holova Vydavnychoi rady Ivan Vakarchuk, (Lviv: LNU imeni Ivana Franka, 2011), 318. (in Ukrainian).
- Studynskyi, Kyrylo. “Materiyaly do zhyttiepysu Fedora Vovka. Lystuvannia Fedora Vovka z Ol. Barvinskym (v rr. 1891 i 1900—3).” *Zapysky Naukovoho tovarystva imeny Shevchenka* 150 (1929), 405–427. (in Ukrainian).
- Tarnavskiyi, Roman. “Hlushko Mykhailo Stepanovych.” *Encyclopedia. Lvivskiyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka, t. 1*. Holova Vydavnychoi rady Ivan Vakarchuk, (Lviv: LNU imeni Ivana Franka, 2011), 351–352. (in Ukrainian).
- Tarnavskiyi, Roman. “Tendentsii rozvytku narodoznavstva u Lvivskomu universyteti u druhii polovyni XVII – na pochatku XX stolittia.” *Narodna tvorchist ta etnolohiia* 4 (2015), 76–85. (in Ukrainian).
- Tarnavskiyi, Roman. *Kafedra etnolohii Lvivskoho universytetu. Klasychnyi period (1910–1947)*. Vidp. red. M. Hlushko, (Lviv: LNU imeni Ivana Franka, 2016). (in Ukrainian).
- Vozniak, Mykhailo. “Nedopushchannia Ivana Franka do dotsentury u Lvivskomu universyteti.” *Ivan Franko. Statti i materialy* 1 (1948), 43–63. (in Ukrainian).
- Zalikova knyzhka (“Index Lectionum”) studenta Lvivskoho universytetu Adama Fishera (oryginal dokumenta). Fondy Muzeiu istorii LNU imeni Ivana Franka. (in Ukrainian).